

Олішевський Олександр Володимирович,

кандидат юридичних наук

(Харківський національний університет внутрішніх справ)

УДК 343.97

ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПОРНОГРАФІЧНОГО ХАРАКТЕРУ

Проаналізовано такі категорії як «порнографія» та «дитяча порнографія». Розглянуто критерії оцінки продукції порнографічного характеру. Визначено інформацію порнографічного характеру.

Ключові слова: порнографія, дитяча порнографія, критерії, інформація порнографічного характеру.

Далеко не кожна людина усвідомлює силу впливу відомостей або даних на її тілесне і душевне здоров'я, зокрема, щодо такого виду соціально небезпечної інформації як порнографії. Пов'язано це з багатьма обставинами, серед яких головна – незнання хто твій ворог.

Визначення того, що слід під нею вважати було предметом дослідження великої кількості наукових праць. Проте, до кінця однозначного підходу ще не вироблено, а також відсутнє чітке розуміння які саме відомості відносяться до інформації такого характеру. Тому метою даної статті є спроба проаналізувати такі категорії як «порнографія», «дитяча порнографія», їх критерії, а також визначити інформацію порнографічного характеру.

Спочатку розглянемо центральне поняття роботи – порнографію. На законодавчому рівні у ст. 1 Закону України «Про захист суспільної моралі» вона визначається як вульгарно-натуралістична, цинічна, непристойна фіксація статевих актів, самоцільна, спеціальна демонстрація геніталій, антиетичних сцен статевого акту, сексуальних збочень, зарисовок з натури, які не відповідають моральним критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи негідні інстинкти [1]. Проте, залишаються незрозумілими словосполучення «антиетичні сцени статевого акту» та «замальовки з натури, що не відповідають моральним критеріям».

Звернемося до визначення досліджуваного поняття в словниках. Порнографія (грец. *porne* – розпусник, *grafo* – пишу) – опис побуту публічних жінок; пізніше – спокусливе зображення непристойних сцен для розпалення нищих інстинктів, а також

література, живопис або фотографії, підпорядковані цій меті [2, с. 393]; непристойна, шкідлива література, в якій смакуються сцени розпусти; непристойні, цинічні малюнки, фотографії і т. п. [3, с. 310]; непристойність, крайня цинічність в зображенні статевих відносин [4, с. 562]; непристойне, вульгарно-натуралістичне зображення або словесний опис статевого акту, що має на меті сексуальне збудження [5, с. 232].

Одне з перших офіційних наукових визначень порнографії, як вважається, дано в 1913 році в Парижі, де під нею розумілося все, що має непристойний характер, що положенням осіб, поз, малюнка визначає спеціальне прагнення спровокувати нездорове уявлення та своїм змістом видає бажання автора викликати похитливі та збочені думки [6, с. 99]. У даній дефініції фігурують словосполучення на зразок «все, що має непристойний характер» і «похитливі та збочені думки», що потребують додаткових роз'яснень.

Майже аналогічну дефініцію пропонує С. І. Нікулін: це все, що має непристойний характер, розташуванням поз, осіб, малюнка виявляє спеціальне прагнення збудити нездорові уяви і своїм змістом видає бажання автора викликати похитливі та розпусні думки [7, с. 61].

Відмінне розуміння представляє М. Селезньов, де досліджувана категорія представляє собою твір, який фіксує задоволення статевої пристрасті в будь-якій формі і що супроводжується відкритою натуралістичною, антихудожньою демонстрацією статевих органів і фізіології статевого спілкування [8, с. 20]. Однак, виникає одразу декілька питань до зазначеного. По-перше, порнографія – це не лише твір, але й будь-які матеріальні об'єкти, предмети, друкована, аудіо-, відеопродукція, в тому числі реклама, повідомлення та матеріали, продукція засобів масової інформації. По-друге, вона фіксує не лише задоволення статевої пристрасті, але й різні форми девіацій.

При дослідженні порнографії С. І. Бушмін використовує загальні, нейтральні фрази, а саме: це явище, яке відображає сексуальність в сфері культури і яке має відносно мінливий характер, що протирічить у певному соціальному контексті етичним, релігійним або правовим нормам та приписам [9, с. 12]. Дещо пізніше науковець разом із А. П. Дьяченком визначають досліджуване явище як твір, в якому увага споживача (глядача,

слухача або читача) публічно, жорстоко та навмисне фіксується на статевих органах персонажів (людей тварин) у тому числі і в момент вчинення ними (або по відношенню до них) сексуальних дій [10, с. 15]. Критика попередніх дефініцій цілком прийнятна і в даному випадку. Крім того, публічність далеко не критерій для цього явища.

Порнографія, на погляд С. Ф. Денисова та І. М. Салімонова, – це вчинюване з метою збудження статевої пристрасті, натуралістичне зображення стосунків, пов'язаних із статевими відносинами, що акцентує увагу на геніталіях персонажів [11, с. 74]. Науковці, в першу чергу, звертають увагу читачів на мету – збудження статевої пристрасті.

Власне визначення порнографії пропонує Р. Г. Гунарис: це продукт людської діяльності, проявлений зовні засобами дій людини, предмет чи матеріал, демонструючий явно, грубо, натуралістично сексуальні дії, направлені на проявлення у людини стану збудження та провокуючі особу на якомога швидше досягнення фізіологічної розрядки [12, с. 106]. Незрозумілим до кінця залишається словосполучення «якомога швидше досягнення фізіологічної розрядки».

Американські дослідники Р. Крук та К. Бар відносять до порнографії зображення, письмові або усні матеріали, які показують або описують сексуальну поведінку чи статеві органи та викликають сексуальне збудження [6, с. 100]. Поверхневий погляд дозволяє сказати, що таке розуміння охоплює і визначення еротики.

Порнографією, на думку М. Й. Коржанського, називаються предмети (твори, малюнки, фотографії, відео-, кінопродукція та інші), в яких грубо натуралістично і цинічно зображується статевий акт» [13, с. 394]. Такі слова як «грубо» та «цинічно» можна вважати суб'єктивними, а тому не можуть використовуватися у науковій дефініції. Крім цього, вона охоплює не лише статевий акт, про що буде описано нижче.

Відмінний погляд від інших науковців має Р. С. Джинджолія: порнографія – опис або зображення статевих органів, статевого акту, статевих аномалій та збочень в непристойному вигляді, здійснене всупереч моральним принципам еротичного мистецтва, з порушенням вимог наукової сексології та педагогіки, здатні викликати збочене сексуальне почуття [14, с. 16]. Вда-

ло підмічено автором, що опису або зображенню підлягають саме елементи статевого життя людини – статеві органи, статевий акт, статеві аномалії та збочення. Однак, що таке «непристойний вигляд», «здійснене всупереч моральним принципам еротичного мистецтва», «вимоги наукової сексології та педагогіки» та «збочене сексуальне почуття» залишаються науковою таємницею.

На думку О. А. Гоноченка та Ю. Е. Пудовочкіна, до порнографічних слід віднести предмети чи матеріали, що не мають історичної, наукової, художньої чи культурної цінності, які зображають сексуальні відносини, грубо порушують суспільну моральність та виражають до неї явну неповагу [15, с. 198].

Під порнографією О. П. Рябчинська розуміє натуралістичне зображення, опис статевих органів персонажів (людей, тварин), у тому числі в момент вчинення ними або по відношенню до них дій сексуального характеру [16, с. 9].

Порнографію М. В. Гусарова визначає як детальну демонстрацію статевих органів чи статевого акту, умисно створену з метою приведення до сильного статевого збудження, яка не містить при цьому ніякої наукової, культурної чи іншої цінності та є по суті образливою для суспільної моральності [17, с. 88]. Вказівка на мету – приведення до сильного статевого збудження є доцільною, проте, словосполучення «образливою для суспільної моральності» залишається невизначеним.

Більшість авторів вважають, як вірно підмітив Д. Г. Паляничко, що порнографія – це твори, зображення і інші предмети сексуального характеру, призначені для збудження патологічної статевої пристрасті. На відміну від еротики, яка змальовує сферу статевого життя без грубого натуралізму і має на меті досягнення ефекту естетичного (лише побічним її ефектом може бути сексуальне збудження), порнографія концентрує увагу на анатомічних і/або фізіологічних її аспектах, на оголошеному показі елементів статевих актів або інших форм сексуального життя і тому подібне. Проте, і такі визначення не виявляють всю сутність даних понять. Особливістю порнографії, що відрізняє її від еротичного зображення, є те, що в порнографії увага глядача акцентується на статевих органах, контакті з ними або збоченій сексуальній поведінці [18, с. 226-227].

Найбільш вдалим серед визначень порнографії, запропо-

нованим ученими у різних галузях науки, на нашу думку, є наступне: порнографія – це демонстративне візуальне або звукове зображення статевих актів, а так само опис статевих органів персонажів (людей, тварин), у тому числі в момент вчинення ними або по відношенню до них дій сексуального характеру [19, с. 5]. А. В. Ландіна звертає увагу, що до творів та матеріалів порнографічного характеру слід віднести також аудіозаписи, які відображають за допомогою звуку ознаки статевих актів.

Неправильним буде залишити без уваги особливий вид порнографії, а саме дитячу. Вона є відмінною в плані суворості критеріїв. До останньої за нормативним і науковим визначенням відноситься навіть далеко не порнографічні з «дорослої» точки зору дії, а саме сексуальна поведінка. Проте, на жаль, далеко не скрізь вона пояснюється.

Фахівці Генерального Секретаріату Інтерполу по боротьбі з даним видом злочинності визначають її як будь-які форми зображень, у тому числі й записані аудіо-матеріали, що сфокусовані на сексуальній поведінці або геніталіях дітей [20, 127].

Згідно зі ст. 2 Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії, дитяча порнографія – це будь-яке зображення якими б то не було засобами дитини, що здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини головним чином в сексуальних цілях [21].

Відповідно до ст. 9 Конвенції про кіберзлочинність, дитячою порнографією визнається матеріал, який візуально зображує: неповнолітню особу, задіяну у явній сексуальній поведінці; особу, яка виглядає як неповнолітня, задіяну у явній сексуальній поведінці; реалістичні зображення неповнолітньої особи, задіяної у явній сексуальній поведінці [22].

Дуже схоже до другого визначення закріплено в ст. 20 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення. Тут під дитячою порнографією розуміються будь-які матеріали, які візуально зображують дитину, залучену до реальної або змодельованої явно сексуальної поведінки, чи будь-яке зображення дитячих статевих органів, здебільшого із сексуальною метою» [23].

З'ясувавши визначення центральної категорії підрозділу,

перейдемо до дослідження відповідних відомостей або даних. З метою визначення ознак продукції порнографічного характеру для проведення дослідження, запобігання суб'єктивному оцінюванню творів сексуального змісту Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі своїм рішенням затвердила критерії порнографії, до яких віднесла наступне:

1) натуралістична, самоцільна демонстрація статевих органів, природного та протиприродного статевого акту (повністю або частково введеного статевого члена в піхву, в ротову порожнину, анус, між грудних залоз, проміжність, між притиснутих стегон, під пахву, захоплення долонею руки (рук), в контакті з іншими частинами тіла тощо), сексуальних та сексуально-генітальних дій, у тому числі з використанням будь-яких предметів, з фізіологічними та анатомічними подробицями;

2) демонстрація деталізації та смакування акту статевого насильства, в яких присутня візуальна взаємодія геніталій, демонстрація статевих органів, глумління над статевими органами;

3) зображення (демонстрація) сексуальних девіацій: статевого акту групи осіб з повною або фрагментарною, частковою, неакцентованою демонстрацією взаємодії геніталій, сексу людини (людей) із твариною (тваринами) тощо; зображення (демонстрація) сексуальних дій садистської, мазохістської або садомазохістської спрямованості, в тому числі з використанням допоміжних предметів і пристроїв (наручників, нашійників, кляпів, масок, ланцюгів, затисків, дротів, мотузок, гарячих речовин тощо), введенням у статеві шляхи та пряму кишку сторонніх предметів, медичних інструментів; зображення (демонстрація) статевих актів з особами, які мають явні ознаки інвалідності, вад і аномалій розвитку, явно страждають на соматичні та (або) психічні захворювання; зображення (демонстрація) у близькому ракурсі орально-генітальних та орально-анальних контактів (феліяції, кунілінгусу, римінгу); зображення (демонстрація) статевих актів з використанням продукції сексуального характеру; зображення (демонстрація) мастурбаторних дій тощо;

4) зображення, демонстрація, або опис процесу розбещення дітей;

5) створення порнографії за участю дітей (дитячої порнографії):

- використання дітей, або образу дітей у створенні будь-якої продукції сексуального або еротичного характеру;
- зображення (демонстрація) напівоголених, оголених дітей (або таких осіб, що типізовані як діти) в еротичному контексті;
- самоцільна демонстрація (або часткова демонстрація) статевих органів дітьми (або таких осіб, що типізовані як діти);
- зображення (демонстрація) будь-яких сексуальних дій з дітьми (або таких осіб, що типізовані як діти) або імітації таких дій;
- зображення (демонстрація) будь-яких сексуальних дій за участю дітей (або таких осіб, що типізовані як діти) або імітації таких дій;
- зображення (демонстрація) будь-яких сексуальних дій дітей з продукцією сексуального характеру та іншими предметам, які використовуються з метою сексуального збудження або для сексуального задоволення;

6) персонажі діють як знеособлені представники статі, не мають характеру й особистості, які замінені статевим темпераментом, зведені до зовнішності та/або грубо типізовані;

7) відсутність художньої цінності, та/або наукової, та/або учбової цілі створення матеріалів;

8) візуальне зображення та/або самоцільний текстовий (мовний та/або письмовий) опис статевих органів, та/або статевих актів, та/або їх імітації, у тому числі з використанням будь-яких предметів, у друкованих виданнях або об'ємних зображень з будь-якого матеріалу, що не мають художньої цінності, та/або наукової, та/або учбової цілі.

Матеріал, який досліджується не повинен відповідати усім критеріям одразу, але повинен відповідати більш ніж одному [24].

На даному етапі дослідження встановлено, що в нормативно-правових актах та науковій літературі містяться поняття порнографії та її критеріїв, зустрічається категорія «інформація порнографічного характеру», проте відсутнє її конкретизоване визначення.

На основі зазначеного можна зробити висновок, що до інформації порнографічного характеру відносяться відомості або дані натуралістичної, самоцільної демонстрації статевих

органів, природного та протиприродного статевих актів (повного або часткового введення статевого члена в піхву, в ротову порожнину, анус, між грудних залоз, проміжність, між притиснутих стегон, під пахву, захоплення долонею руки (рук), в контакт з іншими частинами тіла, з використанням будь-яких предметів, тварин тощо), орально-генітальних та орально-анальних контактів (феліяції, кунілінгусу, римінгу), мастурбаторних дій, глумління над статевими органами, введенням у статеві шляхи та пряму кишку сторонніх предметів, напівоголених, оголених дітей (або таких осіб, що типізовані як діти) в еротичному контексті, процесу їх розбещення, сексуальних дій або імітації таких за їхньої участі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про захист суспільної моралі : закон України від 20.11.2003 № 1296-IV [Електронний ресурс] : Законодавство України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.

2. Словарь иностранных слов. – 9-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1982. – 608 с.

3. Краткий словарь иностранных слов / Под ред. И. В. Лехина и проф. Ф. Н. Петрова. – 6-е перераб. и испр. изд. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1951. – 488 с.

4. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 70000 слов / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 22-е изд., стер. – М. : Рус. яз., 1990. – 921 с.

5. Сексология: Энциклопедический справочник по сексологии и смежным областям. – Мн. : Белорус. Энцикл., 1993. – 250 с.

6. Кришталь В. В. Судебная сексология / В. В. Кришталь, С. Р. Григорян. – Х. : Харьк. акад. сексол. исслед., 1999. – 1150 с.

7. Никулин С. И. Нравственные начала уголовного права: Учебное пособие. – М. : РИО УМЦ при ГУК МВД РФ, 1992. – 72 с.

8. Селезнев М. Необходим Закон об охране общественной нравственности / М. Селезнев // Советская юстиция. – 1993. – № 7. – С. 13-16.

9. Бушмин С. И. Порнография: уголовно-правовой и криминологический аспекты / Автореф. ... дис. к-та юрид. наук: 12.00.08. – М., 1993. – 22 с.

10. Бушмин С. И. Порнография: уголовно-правовой и криминологический аспекты: Учебное пособие / С. И. Бушмин, А. П. Дьяченко. – М. : Акад. МВД России. – 1995. – 79 с.

11. Денисов С. Ф. Деякі питання стосовно предмета злочину, передбаченого ст. 211 КК України / С. Ф. Денисов, І. М. Салімонов // III Міжнародна науково-практична конференція «Концепція формування законодавства України» (листопад 1998 р.). Наукові статті. – Запоріжжя, 1999. – С. 43-44.

12. Гунарис Р. Г. О некоторых вопросах терминологии ст. 242 УК РФ / Р. Г. Гунарис // Правовая реформа: пути совершенствования : науч.-

практ. конф., 15-16 марта. – Ставрополь, – 1999. – С. 100-106.

13. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина особлива / М. Й. Коржанський. – К. : Атіка, 2001. – 432 с.

14. Джинджолия Р. С. Уголовная ответственность за незаконное распространение порнографических материалов или предметов / Р. С. Джинджолия. – М., Сочи, 2001. – 50 с.

15. Гоноченко О. А. Защита несовершеннолетних от сексуального совращения и сексуальной эксплуатации: уголовно-правовые проблемы / О. А. Гоноченко, Ю. Е. Пудовочкин. – Ставрополь: Ставропольсервисшкола, 2003. – 220 с.

16. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості / Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 21 с.

17. Гусарова М. В. Порнография. К вопросу о необходимости выработки дефиниции данного понятия и его законодательного закрепления / М. В. Гусарова // Закон и право. – 2009. – № 1. – С. 87-88.

18. Паляничко Д. Г. Загальне поняття порнографії, її види та критерії визначення / Д. Г. Паляничко // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 50. – С. 225-232.

19. Ландіна А. В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А. В. Ландіна; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2005. – 20 с.

20. Бут О. Деякі аспекти проблеми дитячої проституції та порнографії в Скандинавських країнах та Україні / О.Бут // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 5. – С. 127-130.

21. Конвенція про кіберзлочинність : закон України від 07.09.2005 № 2824-IV (2824-15) [Електронний ресурс] : Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_575.

22. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : закон України від 03.04.2003 № 716-IV (716-15) [Електронний ресурс] : Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_b09.

23. Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення : закон України від 20.06.2012 № 4988-VI [Електронний ресурс] : Законодавство України. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_927.

24. Рекомендації щодо визначення ознак віднесення друкованої, аудіовізуальної, електронної та іншої продукції, а також переданих та отриманих по комунікаційних лініях повідомлень та матеріалів до продукції порнографічного характеру : рішення Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі від 20.04.2010 № 3 протокол від 20.04.2010 № 26-10-К [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://document.ua/shodo-zatverdzhennja-rekomendacij-shodo-viznachennja-oznak-v-doc26569.html>.

Проанализированы такие категории как «порнография» и «детская порнография». Рассмотрены критерии оценки продукции порнографического характера. Определено информацию порнографического характера.

Ключевые слова: порнография, детская порнография, критерии, информация порнографического характера.

Such categories as «pornography» and «child pornography» are analysed. The criteria of evaluation pornography are defined. Pornographic information is determined.

Keywords: pornography, child pornography, criteria, pornographic information.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2014
